ПОНЯТТЯ ТИ ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОНТРАБАНДУ ТОВАРІВ

ПОДОРОЖНІЙ Євген Юрійович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри трудового та господарського права факультету №2 Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-1677-1937
DOI 10.32782/EP.2023.4.33

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, запропоновано авторське визначення понять «контрабанда» та «юридична відповідальність». Виокремлено адміністративну та кримінальну відповідальність за контрабанду товарів. Акцентовано увагу на тому, що в сучасних умовах, в яких знаходиться українська держава, нагальним питанням є посилення юридичної відповідальності за порушення митного законодавства взагалі, та за контрабанду товарів зокрема.

Аргументовано, що контрабанда товарів - це нелегальна діяльність, спрямована на незаконне переміщення товарів через кордон без відповідного митного оформлення та сплати обов'язкових податків,. зборів та платежів. Зазначене включає в себе ухилення від митних обов'язків, ввезення заборонених товарів чи товарів, які не були належним чином декларовані. Контрабанда часто супроводжується корупцією та може призводити до серйозних економічних та соціальних наслідків для країни.

Доведено, що під юридичною відповідальністю за контрабанду товарів найбільш доцільно розуміти негативну правову реакцію збоку держави на неправомірну поведінку фізичних та/або юридичних осіб у сфері ввезення чи вивезення товарів за кордон, яка передбачає застосування до порушників заходів з метою позбавлення його певних соціальних благ чи цінностей.

Констатовано, що в сучасних умовах, в яких знаходиться українська держава, нагальним питанням є посилення юридичної відповідальності за порушення митного законодавства взагалі, та за контрабанду товарів зокрема. Зазначене пояснюється тим, що сьогодні законодавець повинен створювати максимально сприятливі умови для розвитку економіки, а також максимальному наповненню державного бюджету, що дозволить Україні: по-перше, швидше перемогти ворога; по-друге, активніше запроваджувати реформи у сфері європейської інтеграції

Ключові слова: юридична відповідальність, контрабанда, митне законодавство, адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність.

Постановка проблеми

Протидія та запобігання контрабанді товарів є одним із найбільш важливих завдань будь-якої сучасної держави у сфері захисту її економічних інтересів. І Україна у цьому контексті, не є виключенням. Протягом останніх двох десятиліть контрабандні операції стали значущою частиною зовнішньоторговельних потоків нашої держави. Особлива загроза полягає в тому, що контрабандні операції часто виконуються з використанням корупційних дій посадових осіб державних та місцевих органів влади. Це завдає шкоди інтересам вітчизняних виробників, оскільки нелегальне ввезення іноземних товарів призводить до зменшення попиту на українську продукцію, зниження конкурентоспроможності на внутрішньому ринку та переміщення підприємств за кордон [1]. З огляду на зазначене вище, на сьогод-

ні важливим питанням є притягнення до відповідальності осіб за здійснення контрабанди товарів.

Стан дослідження

Окремі проблемні питання, пов'язані із протидією контрабанди товарів у своїх наукових працях досліджувало багато науковців. Зокрема, їй приділяли увагу: Р.С. Бєлкін, М.Г. Богуславський, В.І. Галаган, В.Ю. Журавльов, В.Т. Контеміров, І.В. Максимченко, А.П. Сакаль, В.Ю. Шепітько та багато інших. Втім, незважаючи на значні теоретичні здобутки, в юридичній літературі недостатньо якісно опрацьованою є проблематики юридичної відповідальності за контрабанду товарів.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб надати визначення поняттю та розкрити види юридичної відповідальності за контрабанду товарів. Задля досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: з'ясувати сутність поняття «контрабанда товарів»; розкрити зміст категорії «юридична відповідальність»; окреслити види юридичної відповідальності за контрабанду товарів.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістало подальшого опрацювання питання визначення поняття юридичної відповідальності за контрабанду товарів, а також виокремлення її видів.

Виклад основного матеріалу

Контрабанда – це фактично намагання зловмисника звільнити імпортні товари від будь-яких податків і зборів на території України. Імпортер, отримавши відшкодування ПДВ в середньому на рівні 20% при вивезенні продукції з країни походження та сплативши близько 5%, в якості трансакційних витрат на нелегальну доставку продукції в Україну, автоматично набуває непомірної конкурентної переваги над вітчизняним виробником. Таким чином, легальний український бізнес, має суттєві ризики фінансового характеру, оскільки поступається контрабандному імпорту. Купуючи контрабандний товар і отримуючи короткострокову вигоду, вітчизняний споживач запускає мультиплікатор зниження внутрішнього попиту і, відповідно, згортання виробництва. Як наслідок, підприємства починають скорочувати персонал та зменшувати фонди заробітних плат. Відповідно, реальним платником за існування контрабандних схем в підсумку виступають звичайні громадяни [2, с.178]. Тож, контрабанда товарів – це нелегальна діяльність, спрямована на незаконне переміщення товарів через кордон без відповідного митного оформлення та сплати обов'язкових податків, зборів та платежів. Зазначене включає в себе ухилення від митних обов'язків, ввезення заборонених товарів чи товарів, які не були належним чином декларовані. Контрабанда часто супроводжується корупцією та може призводити до серйозних економічних та соціальних наслідків для країни. А відтак, контрабанда – це протиправна діяльність, за яку передбачено юридичну відповідальність.

Відповідальність, як суто соціальне явище, має зовнішній та внутрішній аспекти. Перший, тобто зовнішній аспект, виявляється у наявності певних вимог, що ставляться суспільством (соціальною групою) перед особою, і змушують останню будувати свою поведінку у відповідності до цих вимог. Другий, внутрішній аспект, відображає рівень сприйняття особою цих вимог та її готовність слідувати їм, виконувати їх. З цього приводу доречним буде відзначити думку, яку висловила Н. В. Гришина, що відповідальність, як внутрішня особливість індивіда – складне в структурному відношенні явище, яке включає: а) усвідомлення необхідності діяти згідно з суспільними вимогами та нормами як соціальними цінностями; б) усвідомлення своєї соціальної цінності і суспільної ролі; в) передбачення наслідків вибору рішення, дій; г) критичність і постійний контроль за своїми діями, нагляд за їх наслідками для інших; д) реалізацію в об'єктивному світі; є) самооцінку; ж) готовність відповідати за свої вчинки;

з) соціально-відповідальну діяльність [3, с.29].

О. Ф. Скакун пише, що юридична відповідальність – це передбачені законом вид і міра державно-владного (примусового) зазнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення [4, с.431]. В. Л. Федоренко вважає, що відповідальність юридична – вид соціальної відповідальності, зміст якої передбачає негативну реакцію на правопорушення (делікт) і протиправну поведінку або діяльність суб'єктів (фізичних і юридичних осіб), які їх скоїли, з боку держави і суспільства та застосування державою до деліктоздатних суб'єктів відповідних санкцій [5, с.94]. На думку К. Г. Волинки юридичною відповідальністю є застосування до особи, що скоїла правопорушення, примусових заходів, передбачених санкцією порушеної норми, у встановленому для цього процесуальному порядку від імені держави і на підставі закону [6, с.183].

Цікаву, але доволі спірну, точку зору щодо розуміння сутності юридичної відповідальності формулював А.А. Бровій. Свій підхід він пояснював тим, що сформулювати загальне поняття юридичної відповідальності, справедливе для кожної галузі права, можна тільки у тому випадку, якщо зосередити увагу на її аспекті, що характеризує відповідальність як реакцію на протиправні дії, незалежно від того, у якій сфері суспільного життя вони вчиняються та, нормами якого права забороняються. Загальним для будь-якого різновиду відповідальності є те, що вона спрямована на примус порушника до належного виконання обов'язків [7, с.33]. З такою позицією не погоджується В. С. Венедіктов, який відмічає, що юридична відповідальність – це виконання обов'язку не тільки на основі примусу. Юридична відповідальність – це правовий засіб, спрямований на забезпечення виконання обов'язків, договірних зобов'язань і т. д. Як будуть виконані зобов'язання або обов'язки, добровільно або в силу примусу, залежить від того, наскільки правильно і усвідомлено суб'єкт даних відносин сприйняв необхідність їх виконання, тобто від його правового стану. Юридична відповідальність реалізує своє призначення в тому, що вона забезпечила їх виконання: чи то шляхом позитивного аспекту, то чи негативного аспекту [8, с.45].

Таким чином, під юридичною відповідальністю за контрабанду товарів найбільш доцільно розуміти негативну правову реакцію збоку держави на неправомірну поведінку фізичних та/або юридичних осіб у сфері ввезення чи вивезення товарів за кордон, яка передбачає застосування до порушників заходів з метою позбавлення його певних соціальних благ чи цінностей. Відповідно до чинного законодавства до порушників може бути застосовано два види юридичної відповідальності: адміністративну та кримінальну.

Адміністративну відповідальність, як правило, розуміють як різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв`язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [9, с.430-431]. Ю. П. Битяк пише, що адміністративна відповідальність – це накладення на порушників загальнообов'язкових правил, що діють у державному управлінні та інших сферах, адміністративних стягнень, які тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру [10, с.177–178]. як слушно відмічає у своєму дисертаційному дослідженні Ю.Я. Кінаш, що незважаючи на розходження в трактуваннях, у цілому, вбачається єдиний погляд на риси, якими визначається зміст адміністративної відповідальності. До них відносяться: 1) адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності; 2) адміністративна відповідальність менш сувора, ніж кримінальна; 3) притягнення до адміністративної відповідальності не спричиняє судимість; 4) підставою притягнення до адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення; 5) засобом

адміністративної відповідальності виступає несприятливий наслідок особистого чи майнового характеру, виражений у вигляді адміністративного стягнення; 6) адміністративне стягнення накладається як у судовому, так і в позасудовому порядку; 7) суб'єктами адміністративної відповідальності виступають як фізичні, так і юридичні особи; 8) порядок притягнення до адміністративної відповідальності порівняно простий, але містить гарантії законності [11].

Відповідно до Митного кодексу України, порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений Митним Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим Кодексом чи іншими законами України, і за які цим Кодексом передбачена адміністративна відповідальність [12]. Суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а при вчиненні порушень митних правил підприємствами – посадові особи цих підприємств.

Відповідно до Статті 461 вказаного вище Кодексу «за порушення митних правил можуть бути накладені такі адміністративні стягнення: 1) попередження; 2) штраф. Штраф, як адміністративне стягнення за порушення митних правил, полягає у покладенні на особу, яка притягується до адміністративної відповідальності за таке правопорушення, обов'язку сплатити до державного бюджету грошові кошти у сумі, яка визначається цим Кодексом залежно від виду та характеру вчиненого правопорушення; 3) конфіскація товарів, транспортних засобів комерційного призначення – безпосередніх предметів порушення митних правил, товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю (крім транспортних засобів комерційного призначення, які використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України за визначеними маршрутами та рейсами, що здійснюються відповідно до розкладу руху на підставі міжнародних договорів, укладених відповідно до закону), а також транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза місцем розташування митного органу [12]. За одне і те саме порушення митних правил може накладатися тільки основне або основне і додаткове адміністративні стягнення. Якщо статтею, якою встановлюється адміністративна відповідальність за порушення митних правил, передбачається основне і додаткове адміністративні стягнення, застосування лише додаткового адміністративного стягнення без основного не допускається [12].

Наступним видом юридичної відповідальності за контрабанду товарів є відповідальність кримінальна. Остання представляє собою обов'язок особи, яка винна у вчиненні злочину, зазнати заходів державного впливу (покарання), а покарання це реалізація обов'язку особи зазнати суворих примусових заходів кримінально-правового характеру [13]. Згідно із статтею 201 Кримінального кодексу України від 05.04.2001 №2341-III, контрабанда – це переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Карою за такі дії є позбавлення волі

на строк від трьох до семи років, а якщо маються кваліфікуючі ознаки (контрабанда вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або службовою особою з використанням службового становища) – позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна [14]. Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України. Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України, - карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років [14].

Варто відзначити, що Верховна Рада України прийняла в цілому Закон про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів. Прийнятим Законом запроваджено з 1 липня 2024 року кримінальну відповідальність за товарну контрабанду вартістю від 7,57 до 15,14 млн грн у вигляді штрафу від 170 до 425 тис грн, а вартістю понад 15,14 млн грн – відповідальність від штрафу в 850 тис грн до позбавлення волі на 11 років з конфіскацією майна. Для підакцизних товарів вартістю від 1,136 до 2,271 млн грн діятиме санкція від 340 тис грн штрафу до 6 років позбавлення волі, а вартістю понад 2,271 млн грн – від 1,275 млн грн штрафу до 12 років в'язниці з конфіскацією майна [15].

Висновок

Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що в сучасних умовах, в яких знаходиться українська держава, нагальним питанням є посилення юридичної відповідальності за порушення митного законодавства взагалі, та за контрабанду товарів зокрема. Зазначене пояснюється тим, що сьогодні законодавець повинен створювати максимально сприятливі умови для розвитку економіки, а також максимальному наповненню державного бюджету, що дозволить Україні: по-перше, швидше перемогти ворога; по-друге, активніше запроваджувати реформи у сфері європейської інтеграції.

Література

1. Бусол О. Проблема контрабанди в Україні: як змінити систему протидії? Юридичний вісник України. URL: https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/problema-kontrabandy-v-ukrayini-yak-zminyty-systemu-protydiyi/

2. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підручник / за наук. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 560 с.

3. Гришина Н. В. Соціально-правовий аспект адміністративної відповідальності : дис. ... канд. наук: 12.00.07 / Гришина Н. В. Х. : ХНУВС, 2007.

4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.

5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

6. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. / Волинка К. Г. К. : МАУП, 2003. 240 с.

7. Бровій А.А. Адміністративно-правове регулювання трудових відносин в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / А.А. Бровій ; Акад. упр. МВС України. К., 2009. 242 с.

8. Венедиктов В. С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве / Венедиктов В. С. Харьков : НПКФ «Консум», 1995. 136 с.

9. Адміністративне право України. Академічний курс:Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Рсд. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К,: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.

10. Административное право Украины. 2-е изд., перераб. и доп. [Учебник для студентов высш. учеб, заведений юрид. спец./ Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гаращук и др.]; Под ред. проф. Ю. П. Битяка. Харьков : Право, 2003. 576 с.

11. Кінаш Ю. Я. Засоби адміністративного примусу у сфері забезпечення безпеки у вугільних шахтах [Текст] : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Кінаш Юлія Ярославівна ; Донецький ін-т внутрішніх справ МВС України. – Донецьк, 2003. – 204 арк.

12. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/conv#Text

13. Матишевський П.С. Кримінальне право України. -Київ Юрінком Інтер 2000. 505 с.

14. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#Text

15. Із 1 липня 2024 року за контрабанду буде кримінальна відповідальність – Закон прийнято URL: https://buh.ligazakon.net/news/224179_z-1-lipnya-2024-roku-za-kontrabandu-bude-krimnalna-vdpovdalnst--zakon-priynyato#:~:text=Прийнятим%20Законом%20запроваджено%20з%201,11%20років%20з%20конфіскацією%20майна.

SUMMARY

In the article, based on the analysis of the scientific views of scientists, the author's definition of the concepts of «contraband» and «legal responsibility» is proposed. Administrative and criminal liability for smuggling of goods is distinguished. Attention is focused on the fact that in the modern conditions in which the Ukrainian state is, an urgent issue is the strengthening of legal responsibility for violations of customs legislation in general, and for smuggling of goods in particular.

It is argued that the smuggling of goods is an illegal activity aimed at the illegal movement of goods across the border without the appropriate customs clearance and payment of mandatory taxes. fees and payments. This includes evasion of customs duties, importation of prohibited goods or goods that have not been properly declared. Smuggling is often accompanied by corruption and can lead to serious economic and social consequences for the country.

It has been proven that under legal responsibility for the smuggling of goods it is most appropriate to understand the negative legal reaction on the part of the state to the illegal behavior of individuals and/or legal entities in the sphere of importing or exporting goods abroad, which involves the application of measures to violators with the aim of depriving them of certain social benefits or values.

It was established that in the modern conditions in which the Ukrainian state is, an urgent issue is the strengthening of legal responsibility for violations of customs legislation in general, and for smuggling of goods in particular. This is explained by the fact that today the legislator must create the most favorable conditions for the development of the economy, as well as the maximum filling of the state budget, which will allow Ukraine: first, to defeat the enemy faster; secondly, to more actively introduce reforms in the field of European integration

Key words: legal responsibility, smuggling, customs legislation, administrative responsibility, criminal responsibility.